

Društvenik.

„Domoljubova“ priloga, posvečena
izobrazbi in našim društvom.

Zgodovina naše monarhije pod vladjo cesarja Franca Jožefa I.

(leta 1893 do leta 1908).

VI.

Zadnjič smo končali s padcem Tafejevega ministrstva. Tafe je bil prvi avstrijski minister, ki se je moral vsled spora Čehov in Nemcev v državnem zboru umakniti s pozorišča. Tedaj je prvič prišlo do izliva stoletno češko-nemško nasprotje v avstrijski državni zbornici. Ti boji so se sedaj ponavljali leto za letom in marsikatera vlada je dala glavo radi njih.

Tafejevo dedščino je prevzel knez Vindišgrec, ki je sestavil vladjo iz Poljakov, nemških liberalcev in katolikov. Toda svoje naloge glede razširjenja volivne pravice in narodne sprave ni dovršil ter moral že leta 1895 odstopiti svoje mesto poljskemu grofu Badeniju.

Pod Badenijevo vladjo se je izvršila volivna reforma, ki naj bi zadovoljila najširše sloje ljudstva, ki dosedaj še niso smeli voliti, pa tudi velemožno gospodo. Ta ni hotela odstopiti niti pedi svojih pravic. Zato je Badeni ustvaril novo peto kurijo, za katero je določil 72 poslancev, ki naj se volijo po splošni volivni pravici. Nova zbornica je štela sedaj 425 zastopnikov, med temi precej močno ljudsko stranko, ki si je napisala na svoj prapor »demokratizem«.

Pri drugem delu svoje naloge, namreč pri rešitvi narodnega vprašanja, se je pa grof Badeni, kakor mnogo drugih, zelo opekel. Njegove »jezikovne naredbe« za Češko so bile same po sebi zelo nedolžne. Badeni je namreč odredil, da imejta češčina in nemščina po vsem češkem kraljestvu enako pravico. Vsi uradniki se morajo naučiti obeh deželnih jezikov in uradovati v tistem jeziku, v katerem govori stranka. Da ta postava nikakor ne zatira Nemcev, kakor so ti trdili, bo vsak pameten človek priznal.

Ali kaj je bila posledica teh »jezikovnih naredb«? Po vsi Avstriji je završalo, kot bi se začela kaka vojska. Na Dunaju, Gradcu in v drugih nemških mestih so se zbirale pred cesarskimi oblastmi cele množice Nemcev, ki so hrupno zahtevale takojšnjo preklica jezikovne naredbe.

Dogajale so se burne demonstracije po celi državi. Nemci so se seveda delali silno razburjene. Vlada se je prestrašila velikanskih spopadov demonstrantov z vojaštvom in Badeni je vrgel puško v koruzo. S tem je padla njegova jezikovna postava. Nemci so bili zadovoljni, ali sedaj se je začel upor med Čehi, ki so v siini jezi prišli za še hujše sredstvo, kot pa Nemci popreli. Po vseh čeških mestih so se vzdigale trume in zahtevale s silo, da naj se Badenijeve naredbe zopet uveljavijo. Do očitega upora in poboja z Nemci je pa prišlo v Pragi, ki še skoro ni videla take meščanske vojske v svojih ulicah. Nad Prago je bilo seveda zopet proglašeno obsedno stanje.

S silo so udušili nemire, a v sreči je še dalje tlelo sovraštvo. Po kratkem vladanju Gaučovem je stopil na površje grof Tun, ki je seveda težko miril na obe plati. Pač nesrečno obzorje, ko smo praznovali leta 1898 petdesetletnico Septembra je padla cesarica pod bodalom laškega anarhista Lukenija. Poleg te grozovite resnice, ki je potrla cesarja do dna, so prihajale žalostne vesti o burnih spopadih med državljani. Kolikrat je pač cesar že vzdihnil nad tem nesrečnim narodnim vprašanjem v svoji državi. Skozi celo noveljšo zgodovino naše monarhije se vleče kakor rdeča nit neutešljivi narodni prepir. Ga bo li mogoče kdaj pošteno rešiti?

Mi umevamo da je hudo Nemcem popuščati zdaj od te, zdaj od one predpravičice, ki so si jih v teku stoletij nagradili v škodo drugim narodom. Ali razni privilegiji, ki jih uživajo Nemci povsod, kamor pogledamo, pač niso njihovo »posestno stanje«. Le kar je od narave same in po pravici zagotovljeno vsakemu, to je v resnici njegovo posestno stanje in tega se tudi ne sme nikomur vzeti. Predpravice pa morajo naravno padati, čim bolj raste zavednost in moč zatiranega naroda.

Tunova vlada je zgubila tla septembra 1899. Njegov padec so pa povzročili Madjari, ki so v svoji nagodbi z Avstrijo zahtevali takih pravic, da jih Tun ni smel dovoliti.

Sedaj so pa menjavale vlade kakor za stavo. Ministru Klariju je bilo odločenih le malo tednov, takisto Viteku, ki se je slednjič umaknil Körberju, čegar vladanje nam je še v spominu. Tudi Körber se je lotil jezikovnega vprašanja na Češkem,

ali na škodo Čehom, ki so začeli radi tega obstruirati. Tedaj se je pa Körber zatekel k tistemu pripomočku, ki ga pograbijo ministri, če vč, da je njegovo stališče trdno, da ima zaupanje pri kroni. Razpustil je državni zbor in januarja 1901 so se vršile nove volitve. V novo zbornico so pa prišli še radikalnejši narodnjaki in Körber je začel svojo politiko kompromisov. Če to ni šlo, poslužil se je tudi paragrafa 14., ki pravi, da more minister sam urediti kako zadevo, če je poslanci nečejo.

Körber je imel veliko nasprotnikov. Skoro vsi Slovani so bili proti njemu v opoziciji. Začetkom leta 1905 je prevzel vladjo Gauč, ko Körber ni mogel več izpolniti tistih obljub, ki jih jim je dal ob raznih prilikah.

Glasovi po splošni in enaki volivni pravici so prišumeli tudi do najvišjega mesta. Sprva se je Gauč obotavljal in šele velike manifestacije za splošno in enako volivno pravico so ga privedle med njene zagovornike. Celó zimo 1905/1906 so izdelavali v ministrstvu načrt za volivno reformo in kovali okraje in mandate. Spomladi 1906 je Gauč predložil državnemu zboru svoj načrt. Zvišal je število poslancev od 425 na 455. Veleposestniki, Nemci in Poljaki so kaj pisano gledali vladno predlogo, saj je ta govorila dosti glasno »s privilegiji je konec«.

Ljudske stranke so se z vsem ognjem prijele volivne reforme, saj jim je ta obetala boljše bodočnost. Ko je slednjič vse javno mnenje bilo za reformo, so se udali tudi Nemci in Poljaki, ali začelo se je mešetarenje z mandati. Gauč se je Poljakom zameril, zato je tudi šel. Za njim je prišel tržaški namestnik princ Hohenlohe. Že barantanje z mandati mu je delalo sitnosti, nepremagljive težave je pa imel z Mažari, ki so s svojo zgovornostjo zmagali nad avstrijskim ministrskim predsednikom.

Volivna reforma je zdihovala, zato se je je usmilil Bek. Sreča mu je bila mila, da jo je dovedel do konca in mogel stopiti samozavestno pred novo zbornico 316 poslancev, voljeno na podlagi splošne in enake volivne pravice. Pota njegovega ministrovanja so nam znana.

Kaj se je pa godilo onstran Litve, na Ogrskem, od leta 1867 sem. Začetkom so se Madjari silno veselili svoje samostojnosti. Saj so bili neodvisni gospodarji cele Ogrske, čeravno so tvorili Madjari slabo

polovico vsega ogrskega prebivavstva. Sprva se je sicer madjarska gospoda vsaj deloma držala narodnostne postave, ki je obetala ogrskim Slovanom, Rumunom in Nemcem nekakih pravic. Ali kmalu so v Budimpešti postali preobestni in kovali načrte, kako bi pomadjarili vso Ogrsko. Najboljše sredstvo v takem oziru je seveda šolstvo in uradnije, pa tudi cerkev se da vpreči v državni voz, kakor dokazuje Madjarska.

Da bi tudi politično ubili vse slovanske in rumunske kraje, so se Madjari zlasti ob volitvah vrgli na Slovane in Rumune. V tem oziru se niso strašili niti najgrših sredstev, samo da je pomagalo vreči nasprotnega kandidata. Slepništvo, podkupovanje, žuganje, sila, pristranost madjarskih volivnih komisarijev, orožniški bajoneti in časih celo huzarski škadroni, dvojica ali trojica mrtvih in cela tropa jetnikov, vse to so glavni znaki madjarskih volitev v slovanskih in rumunskih okrajih. Zato ni čudno, da ima osem milijonov Madjarov nad 380 poslancev, dočim jih spravi devet milijonov Nemadjarov komaj 30 v državni zbor.

Tudi na Ogrskem so liberalci postali vladna stranka, ki je priznala pogodbo, kot so jo sklenili s cesarjem leta 1867. Pa tudi neodvisna stranka, ki je hotela samostojno Madjarsko, kot je bila leta 1848, je delovala med narodom. Ker se je leta 1867 določilo, da se mora vsakih deset let pogodba med Avstrijo in Ogrsko obnoviti in določiti tudi vsota, koliko da prinaša vsaka državna polovica k skupnim potrebam za armado itd., so se Madjari ob takih prilikah vedno napejali, da bi zvalili kolikor mogoče davkov na nas. Večina avstrijskih ministrskih predsednikov je bridko občutila ogrsko »prijaznost«, katere zadnja žrtev je bil naš minister Hohenlohe, ki še cele štiri tedne ni ostal na čelu svoje vlade.

Z madjarsko narodno prenapetostjo je pa rastlo tudi sovraštvo do Dunaja. Pozimi leta 1905. je zmagala na Ogrskem neodvisna ali Košutova stranka. Cesar je dal z vojaško silo razgnati uporni ogrski parlament, ali o Veliki noči se je jel pogajati s Košutovci, ki so priznavši pogodbo leta 1867. tudi vsprejeli ponujeno jim vladno. Zadnji liberalni minister je bil grof Tisa. Za njim so prišli Vekerle, Košut in drugi, ki še danes vladajo Ogrsko.

Silno pest Madjarov so čutili tudi Hrvatje, ki so se sicer leto za leto vztrajno borili proti madjarski vladi, ali brez uspeha. Razmere so se nekoliko ublažile pod vladno bana Mažuraniča, ki je kot hrvatski narodnjak smatral za svojo nalogo, okoristiti domovino s tistimi pravicami, ki so Hrvatoma še ostale. Po hrvatsko-ogrski pogodbi leta 1868. odločujejo v notranjih zadevah, pri šolstvu in bogočastju ter pri sodništvu Hrvatje sami. Najbolj je Hrvatska pogrešala lastne uprave domačega premoženja. Zato se je tudi Mažuranič trudil, da bi Hrvatoma pridobil več pravic pri tej stvari. Ker Madjari niso hoteli slušati zahtev banovih, je ta odstopil leta 1880. in njegov naslednik je postal grof Ladislav Pejačević.

Leta 1881. so zopet zedinili Vojaško Granico z ostalo Hrvatsko. Pred tristo leti

so namreč avstrijski vladarji v večnem strahu pred Turki določili na Hrvatskem neke kraje, kjer so morali biti vsi prebivalci noč in dan pripravljeni, da odbijejo vsak turški napad in tako obvarujejo Avstrijo. Ti kraji so bili posejani z obilnimi vojaškimi stražami, tvorili skupno deželo »Vojaško granico« in bili pod vojaško upravo. Ta vojaška granica je bila živa trdnjava, ki je varovala vso Avstrijo, pa tudi celo Evropo pred turškimi kopiti. Evropa se je lahko razvijala, napredovala v znanju in umetnosti, saj so za onim nasipom ob Savi bedeli Hrvatje in čuvali evropsko omiko noč in dan. Tako se ima Evropa Hrvatoma veliko zahvaliti, da je najomikanejši del sveta.

Za zahvalo je pa Avstrija izročila Hrvatoma Madjarom. Ravno za Pejačevića so jeli Madjari urivati svoj jezik Hrvatoma. Ban Pejačević je zahteval pravic za hrvaščino, ki je edini narodni jezik v vseh stvarih na Hrvatskem. Ali tu je naletel in moral odstopiti. Madjari so poslali vojaštvo v Zagreb, da čuva mažarske napise. Decembra 1883. je prišel na Hrvatsko za bana znani grof Hedervari, ki je tlačil narod uprav po turško. Dvajset let je teptal zakone. Šele leta 1903. se mu je uprl narod, ko je dal Hedervari izvesti na kolo-dvorih in uradnih poslopih madjarske zastave. Velika buna je nastala takrat na Hrvatskem. Tudi Slovenci smo se zavzeli za zatiranje naše brate in šele ko je ves olikani svet obsojal početje Hedervarijevo, je ta odstopil.

Pod banom Teodorom Pejačevićem je lažje zadihala vsa Hrvatska. Nove volitve v sabor so priborile zmago narodnim zastopnikom in polagoma so se začele vračati v deželo redne razmere. Že je Pejačević začel trebiti »kuenovščino«, a moral je odstopiti leta 1907. Madjari so postavili za bana nekega Fučka in za tem je prišel sedanji ban Pavel Rauch, enak nasilnež kot njegov oče Levin.

Kako se bodo razvile stvari na Hrvatskem, bo pokazala bodočnost. To pa je gotovo, da si bodo Hrvatje kmalu priborili lepšo prihodnost. Bog daj, da bi se v celi naši monarhiji kaj kmalu končali narodni boji in da bi zavladovala »pravica«!

Umetnost v izobraževalnih društvih.

(Konec.)

Vsak voditelj vé, kako hitro se prijeti, da najboljšega igralca pri skušnji ni, ali da ne pride pravočasno. Tu je treba nastopiti takoj in izročiti vlogo drugemu, če tudi manj sposobnemu. Sploh mora še posebej v tem oziru biti voditelj pazljiv in energičen pri vsakem nedostatku.

Mnogo vpliva na smisel za lepoto, na zgodnji razvoj estetičnega okusa imajo, kakor uči izkušnja, igre v zgodnji mladosti. Naši šoli odrasli otroci naj se le pogosto porabijo pri igrah, in videli bomo pri njih kmalu lepo obnašanje, razvil se bo v njih čut za dostojnost, ki sedaj v

naših šolah pri raznih učiteljih ne najde prostora. V Ameriki so v novejšem času otročje igre začeli rabiti kot važno vzgojno sredstvo.

Posebno lahko bode uporabljati otroke pri živih slikah. Toda tu je treba zlasti vpoštevati, da delujejo umetniško vzgojalno posebno še z barvami. Zato mora tu lepota oblek, harmonija barv in njih harmonija z idejo slike, potem simetrično razpostavljene osebe, zatorej tudi izbira predstavljavcev zahtevati posebne pozornosti. Lažje pa je tu doseči umetniški vtis, ker imamo za žive slike pred sabo slike velikih umetnikov, na podlagi katerih naj bi se tudi naše žive slike sestavljale.

Estetičnega užitka s proizvajanjem pa ne dosežemo le z navedenimi sredstvi, ampak tudi s telovadbo. Elegantno izvajane vaje na orodju vzbujajo ravno tako estetičen čut v gledavcu in v proizvajatelju, kakor lepa predstava, ali živa slika. Če občudujemo grške umetniške kipe rokoborcev, metalcev diska itd. in pri tem izobrazujemo umetniški čut in uživamo, lepoto, je to še tem bolj mogoče, če gledamo gibčna mlada, lepo, pravino zraščena telesa pri izvajanju kretanj, ki kažejo moč in izurjenost človeškega telesa. Harmonično izvršeni gibi pri prostih vajah, zanimivi zapletki pri rajalnih nastopih vplivajo bolj, ko slike največjih umetnikov.

Vzglede v tem oziru nam morajo biti Grki. Kako so oni visoko dvignili umetnost, nam je znano. Da je pri Grkih cel narod bil umetniško visoko naobražen, to nam dokazuje že samo dejstvo, da je ta mali narod glede umetnosti še danes vzgled.

Ljudske igre so bile pri Grkih stalna ustanova. Vsako leto so združevale vse grške rodove. V prosti naravi se je vse vršilo, so pesniki deklamirali sami svoje proizvode, umetniki sami kazali svoje umetnine, so se grški mladeniči izkušali v pentathlu v gibčnosti in izurjenosti. V grški kulturni zgodovini imej tudi naš društveni voditelj svoj vzgled. Že naša občna zgodovina nam nekoliko pove o tej goli-vi umetnosti. Za natančnejše pojmovanje umetnosti je seveda potreba knjig s slikami. (Lexikon der klass. Altertümer.)

Naše cerkve in njih notranjost, naša znamenja ob cestah in po vaseh, naše kmečke hiše in vasi, naše sobe in slike po stenah, naša obleka, vse nam kaže, da nam še zelo pomanjkuje estetičnega okusa. Zboljšava se že ponekod v tem oziru, hitimo nazaj k naši narodni individualnosti, toda navadno le po zaslugi posameznih mož, naše organizacije še niso nič skupnega storile, nimajo še jasnega programa. — Tu je mesto za teoretična predavanja o umetnosti.

S. K. S. Z. v Gorici ima zbirko 36 slik diapozitivov umetniške vrednosti iz Rima in Benetk. Med njimi se nahaja Michelangelova Pieta. O tem kipu bi strokovnjak lahko napravil celo predavanje, in prepričan sem, da bi ljudje pol ure gledali eno sliko, morda v raznih proizvodih in poslušali predavanje ter dobili smisel za pravo umetnost. Pot po rimskih cerkvah s primernimi opazkami o slogu, o dekora-

cijah, o barvah itd., bi donesla mnogo koristi. Marsikaka podružnica bi pri nas potem malo drugače izgledala.

Ista »Zveza« ima tudi več umetniških božičnih slik slavnih umetnikov. Parkrat sem jih imel priliko pokazati v nekaterih izobraževalnih društvih in opazil sem, da so gledavci čutili velikansko razliko med temi slikami in nekaterimi drugimi, ki so po nesreči tudi prišle v omenjeno zbirko. Velikega pomena za umetniško izobrazbo bi bile serije skioptičnih slik, ki podajajo v slikah znamenitejša pripovedna dela. V Gorici so dvakrat napolnile veliko dvorano »Central« slike »Ben Hur«-ja. Tu bi morale vse »Zveze« skupno delovati. Princip mora vladati: umetniško, če tudi drago!

Res skioptikon precej stane in vsako izobraževalno društvo si tega aparata pač ne more nabaviti, pač pa bi bilo mogoče, da imajo »Zveze« aparat za posamezna okrožja. Dragocene slike naj bi pa tvorile najvažnejši arhiv.

Predavanja o umetnosti naj bi imeli le strokovnjaki. Slik ne bi smelo biti nikdar preveč. Predavanja kratka in živahna. Povdarjati glavne elemente!

V društvih bi morale viseti tudi slike. Dobre kopije imenitnih del. Tudi tu boljše nič, kakor kaj slabega! Kakšen vtis napravi na tujca, če pride v društveno sobo in vidi na steni v znanem pozlačenem okvirju kričee barvano sliko Matere božje, kakor se dobi pri znani cikorji.

Sedaj je že mogoče za mal denar dobiti knjige s fotografijami znamenitih umotvorov. Na podlagi slik, ki se obesijo na desko ali steno, je tudi mogoče razlagati osnovne zakone umetnosti. Po celi naši domovini so raztreseni vzori stavbarstva, umotvori naših slikarjev, kipi kiparjev (Wolf, Rebata), na te je treba opozarjati v izobraževalnih društvih, po možnosti voditi izlete mladine tje, največ se bo tako doseglo.

Naše narodno življenje ima eno zgodovinsko važno tendenco — zadržanost. Simbol te tendence je zarisan v obrisu naših starih vasi. Dva koncentrična kroga sta tloris naših starih naselbin. Na ravnem. Pod Karavankami vidimo to najbolj jasno še danes. V sredi trg, na trgu cerkev, pred njo lipa, ob strani društven dom, to je slovenska vas. Različno v gorah. V teh vaseh in na Primorskem na gričih, na štajerskih gorah itd.

Prostorna kmetska hiša, zidana v jedno nadstropje s hodnikom na treh straneh, kakor jih najdemo še danes tam, kamor še ni prodrla fabriška hišica, to je tisto, kar mora zopet vedno bolj oživeti v našem narodnem stavbarstvu. Pojdimo po nekaterih trdnih vaseh po Gorenjskem in primerjajmo jih z drugimi, videli bomo, da je sam po sebi imel narod čut za umetnost. Slikovita je taka kmetska hiša od hiše, kjer na oknu raste rožmarin in roženkravt, pa tje do hleva na drugi strani z lepim visokim vhodom in kupom gnoja pred njim z domačo perutnino na njem.

V tako vas, v tako hišo ne spada moderna francoska noša. Tu ni prostora za kavčukove ovratnike in še menj za prane. Tu ni mesta za mestne ogrtače in klobuka

in za vse cape, ki nam jih vsiljuje židovski kramar. Slovenski širokokrajni klobuk in bela ženska peča pokrivata glave fantov in deklet, ki si las ne silijo v moderno frizuro.

Temno plavo, belo in rdeče barve cvetov prevladujejo. Narodno individualnost kaže obleka.

Predavanja o nošah, zlasti naših narodnih, skupni nastop v narodnih nošah, predavanja o naših slovenskih naselbinah in njih načrtu, predavanja o stavbarstvu hiš, o ureditvi notranjosti, o okrasilih, predavanja o pomenu vsega tega za narodno blagostanje, bodo umetniško vzgojo našega naroda, po naravi za vse to dovzetnega, pospešila. Iz naših kmečkih hiš bodo izginile one slikarske potvare, ki kvarijo že otrokov okus.

Boj vsaki brezokusnosti je naloga naših izobraževalnih društev!

Voditelji morajo z zgledom naprej! Ven iz društvene sobe vse brezokusne sličice, boljše prazna stena, bodo vsaj člani čutili, da na steni nečesa manjka, in bodo začeli misliti, kaj bi spadalo na steno! Iz svojega stanovanja napravite vzor-stanovanje. Malo pa lepo! naj bo vaša deviza. Obiskujte člane društva na njih domu, hvalite, kar imajo hvalevrednega, grajajte, kar je graje vrednega. Zahtevajte izkušenih predavateljev od »Zvez«, tudi sami opozarjajte na lepoto slik po knjigah.

Delajte s predstavami, petjem itd. na povzdigo umetniške naobrazbe naroda.

Praktični uspehi bodo plačili vašega dela.

Par besedi o izseljevanju.

Izselniško vprašanje je postalo zadnja desetletja jako važno za cele narode, države, sploh za vso človeško družbo. Zastonj so bili klici pridigarjev, politikov, državnikov in prijateljev ljudstva proti obilemu izseljevanju. Če poje lačen želedec svoje neprijetne melodije, če je zemljiška knjiga vsa prepreneta s težkimi in tabuliranimi dolгови, potem so zaman sva-rilne besede od katerekoli strani. Treba je iskati zaslužka v tujini, treba je iti s trebuhom za kruhom. Tako so šli ljudje iz naše domovine. Niso bili to izsesani obrazi, boha lica, sključeni stenci; ne, mladi fantje in moške ter dekleta v najlepšem cvetu let so bili, ki so šli in še gredo iskat kruha v tujino. Nehote se moramo vprašati: »Zakaj je ravno v zadnjih desetletjih število izselnikov iz Evrope in zlasti iz naše ljube Avstrije tako naraslo? Saj so pred letom 1870. hiteeli v daljne kraje Amerike večinoma le oni, ki so se pehali za zlatom in so menili, da bodo pobirali po Kaliforniji in Meksiki demante kar s prgiščem.«

Glavni povod so dala izseljevanju gotovo prometna sredstva. Dandanes živimo zelo hitro. Tega znabiti tako ne čuti človek, ki biva v tistem kotu na deželi. A če zadiha mestni zrak, ga obide skoro omotica. Po vseh deželah, da po posameznih okrajih že žvižga železniški hlapci, ki vozi blago najrazličnejše vrste iz daljnega severa na gorki jug in narobe,

vozi ljudi in tako pospešuje in približuje gmotna in duševna sredstva, gmojne in duševne dobrine vseh narodov in držav. In po morju se zibljejo ladje in z veliko naglico vozijo potnike in blago v najrazličnejše kraje sveta. Velikanske važnosti so razne tehnične naprave, brzotvaji, telefoni, stroji vseh vrst, tramvaji, avtomobili itd. Za promet v oddaljene kraje moramo pač upoštevati le železnico in parobrode, za promet duševnih dobrin, za hitra poročila brzotvaji in telefon.

Drugi važen vzrok izseljevanja nam je iskati v nezdravih gospodarskih razmerah. Kmet ni gospodar nad ceno svojih pridelkov, ne narekuje jo sam niti žitu, koruzi niti vinu, žganju krompirju itd., narekuje jo jud, borza, zvišuje jo prekupec: pek, mlinar, krčmar. Udarjen je s tem proizvajalec in konsument, ki mora kupovati živila za vsakdanjo potrebo. Da je temu res tako, nam kaže sledeči primer: Do leta 1858. je stalo 100 kg pšenice 22 K 70 vin., kruha 24 K 61 vin.; do l. 1877. je stalo 100 kg pšenice 23 K, kruha 40 K 18 vin.; leta 1883. pšenice 22 K, kruha 55 K 53 vin.; od l. 1888. 100 kg pšenice 16 K, kruha 59 K 51 vin.; od leta 1898. pšenice 13 K 33 vin.; kruha 59 K 51 vin. — Cena pridelkom torej pada vedno bolj, živilom pa raste. In kdo je udarjen? Kmet in pa milijoni, ki morajo s pičlo plačo živiti sebe in družino: obrtniki, nižji uradniki in proletarci. Da so gospodarske razmere tako žalostne, je kriv gospodarski liberalizem, ki je rodil toliko gorja. Postavil se je na stališče, da je človeška narava že po rojstvu dobra, človek je po naravi dober in nesposoben za zlo. Država se ne vtikaj v gospodarske razmere državljanov. Vsak naj dela, kakor more. Nastala bo vesela tekmata, državljani bodo poskušali drug drugega prehiteti v delu, bogastvo se bo množilo, sreča bo nastala na svetu. No, in kaj je bila posledica te splošne gospodarske svobode? Ali so postali ljudje srečni? Na rob propada je bilo tiranih veliko tisočev, da milijonov: močnejši je izrabljajl slabejšega, veliki tovarnarji so udinjali množice delavcev, otrok in žensk po beraški ceni. Država se ni brigala za nič. Tako je nastal kapitalizem in socializem, dve najbolj pereči vprašanji modernega časa. Na eni strani je vsa združena moč velikega kapitala, veletržcev, združenih v kartelih, na drugi strani so vsi ubogi in zatirani, gospodarsko slabejši: kmet, obrtnik, delavec, proletarec. To sta dve armadi, ki si stojita nasproti. Groza človeka obide, ko pomisli na milijarde in milijarde, ki leže v rokah kapitalistov. Tarnanje ne pomaga nič, zaupati samo na Boga, ki ne zapusti ubogih in zaritanih, in položiti roke križem, bi se reklo predrzno zaupati v božjo pomoč. Pomoč proti sovražniku obstoji v organizaciji, v samopomoči, v izobrazbi in priskočiti mora na pomoč tudi država. Izobražen in organiziran kmet, obrtnik in delavec, zdrav na duhu in telesu bo močna falanga proti velikemu kapitalu.

Kako močno so vplivale gospodarske razmere in prometna sredstva na izseljevanje, nam pričajo tele številke:

Do leta 1861. je bilo avstrijskih izseljencev 13, do l. 1875. 7558, do l. 1885. 27.309 in do leta 1895. 33.041 v Združenih državah Severne Amerike. Po Ameriki so zidali nove železnice in tako odprli oddaljene kraje človeški kulturi. Osnovale so se razne družbe, ki so vabile ljudi v daljne kraje. V 100 letih se je naselilo v Združenih državah Sev. Amerike do 20 milijonov ljudi. Leta 1800. je bilo v Uniji 5.308.483 prebivalcev, leta 1900. pa 76 milijonov 212.168. Do leta 1900 je prihajalo tje po 300.000 do 500.000 potnikov, od tedaj pa skoro po en milijon. Največ ljudi se izseli iz Italije in Avstro-Ogrske, potem pride po številu Rusija, Anglija, Nemčija, Norveška in Švedska. V zadnjih letih pada število izseljencev radi neugodnih delavskih razmer, ki vladajo v Ameriki in čakajo onega, ki se naseli znova tam. Po narodnosti se iz Avstro-Ogrske izseli največ Poljakov in Slovakov in priimeroma Slovencev in Rusinov. To je znamenje, da se godi tem doma najslabše. Poljake, Slovake in Rusine posebno izjemajo judje, zato so prisiljeni zapuščati svojo domovino in iti iskat sreče v negotovo in mrzlo tujino.

Novi izselniški zakon prepoveduje izseljevanje onemoglim in slabotnim. Tako se pogosto zgodi, da se mora bolehen fant ali mož vrniti čez morje, ko misli, da bo skoro na cilju. Amerika rabi zdravih, krepkih ljudi in izrabi do mozga. Kdor je bil tam, je to izkusil na lastni koži.

Še en vzrok tira pogosto ljudi iz ljube domačije. Ta je, namnožitev ljudstva. To vidimo najbolje pri Kitajcih. Domovina ne more rediti vseh, ker je premajhna in se Kitajci silno hitro množe. Zelo so konservativni, ljubijo stare šege in navade in so z malim zadovoljni. V Ameriki je čisto kot doma skoro sam riž in dajo le malo izkupiti Amerikancu. Kljub temu delajo zelo trpežno. Zato so jezni nanje vsi beli delavci in Unija se jih brani, kolikor more. A vendar jih je veliko tam in odnašajo domov milijone, ker v starosti ne ostane nobeden v tujini, ampak se vrne k svojem.

Izseljevanje je staro, kakor je star človeški rod. Spominjam samo na sveto pismo. Kolikokrat se je selilo izvoljeno ljudstvo iz kraja v kraj, dokler se niso razkropili po vsem svetu, ko jih je premagal rimski vojskovodja Tit, vzel Jeruzalem in ga razdelal s templjem vred. Ravnotako nam govori svetovna zgodovina o preseljevanju, izseljevanju in naseljevanju. Vsi narodi, ki dandanes prebivajo v Evropi, so se tu naselili po mnogih bojih s sosedi, ko so si osvojili zemljo in začeli uživati njene sadove. Zlasti važno je za zgodovino in evropsko, da človeško kulturo sploh preseljevanje narodov, ki se je vršilo od 4. do 8. stoletja in ki ga je povzročil kralj Atila, imenovan »šiba božja«. V tisti dobi so se naselili tudi naši pradedje Slovenci po Nižnjem Avstrijskem, Štajerskem, delu Ogrske, Koroškem, Tirolskem do Pustniške doline, po Kranjskem, Primorskem z Istro vred. Koncem 6. in v početku 7. stoletja so naši pradedje zasedli gore, brda, doline in planine, po katerih prebivamo še mi njih

vnuki. A izseljevanje in preseljevanje se s tem še ni končalo. Dandanes se vrši ravnotako preseljevanje kot nekdanj. Če gre na leto tisoče in tisoče ljudstva v tujino s trebmhom za kruhom, je to tudi preseljevanje, samo v drugi obliki. Če so se izselili stari narodi v tujino, so šli z zavestjo, da najdejo ondi kaj boljšega, da posedejo zemljo, ki bo njih last. Nesli so v srcu stare šege in navade in vero in to presadili v novo domovino. Če se je odcepila veja naroda od doma, ki je postal preozek, in šla ustanavljat naselbino, je šla z zavestjo, da nese s seboj košček domovine. Tako so delali stari Feničani in Grki, tako delajo Angleži in Nemci dandanes. Lahko jim je to, ker jih je mnogo. Kaj pa manjši narodi? Gotovo je to tem težavno, ker se morajo še doma boriti za kos svoje zemlje. A vendar nekaj se da storiti v tem oziru. Urediti se da izselniško vprašanje. Najbolj važno je gotovo, da vsak rojak ostane zvest svojem tudi v tujini, da ohrani vero in narodnost, ki sta posebno pri majhnih narodih tako tesno spojeni, da brez pive neha biti narodu individualnost, da brez prve odbije narodu poslednja ura. Zato je jako žalosten boj modernih slovenskih izobražencev proti katolicizmu. Kakor hitro vzamete narodu vero, mu vzamete tudi zaupanje in ljubezen, izpodkopljete mu moraina tla. In majhen narod brez morale mora propasti. Vsak delavec, ki je v tujini izgubil vero, je navadno tudi odpadel od svojega naroda. Vsakdo, ki gre v tujino, naj bi šel z zavestjo, da hoče ohraniti, a ne samo ohraniti, tudi širiti moč svojemu narodu.

Slovenci imamo družbo za izseljence. Imenuje se družba sv. Rafaela, ki daje navodila o izseljevanju v različne kraje in obenem skrbi; da dotičnik pride na mesto, kjer so že rojaki naseljeni in je urejeno duševno pastirstvo. Tako se ne odtuji niti narodu niti veri. Potovanje je večkrat lahko nevarno v moralnem oziru. Zlasti za dekleta. Naša dekleta hodijo služiti v najrazličnejše kraje: v Ameriko, Trst, Gorico, Ljubljano, iz Štajerskega zlasti v Gradec in Maribor, veliko jih gre tudi v Aleksandrijo in nekaj v Kairo. Če nima taka revica znanke v tujini, lahko zaide. Zato so dobri in usmiljeni ljudje poskrbeli za brezposelne služkinje posebna društva, zavode, kamor se zatekajo.

V Ljubljani je tako društvo z imenom »Društvo sv. Marte«, ki ma lastno dvonadstropno hišo, v Mariboru je »Marijanišče«, v Trstu je »Zavod sv. Nikolaja«. Ti zavodi so obenem posredovalnice za službo. Dekletom poskrbijo poštenih gospodin, kjer so moralno varne. V velikem mestu je polno nevarnosti, na katere človek v majhni zakoniti vasi niti zdaleka ne misli. Zlorablja se poštenost in čast deklet. Koliko rev lahko zaide po nedolžnem v mreže največjim podležem in goljufom. Za vzgled naj navedem neko pismo, ki ga je pisal prekupec z dekleti znani »madami« Lewy, ki je bila pred nekaj leti obsojena v Ljubljani in izgnana iz Avstrije. Pismo se glasi: »Gospa! Pošiljam vam vzgledno izbrane deklice, vsako po 600 kron; gre se za mlado, sveže blago; starejše prodam, če niso posebno lepe, po

50 do 60 kron. Imam še veliko izbero izvanredno finega blaga plavih in rumenih, s čemer sem vam vsak trenutek na razpolago.« Navadno uganjajo take kupčije judovski špekulantje, ki jim ni noben obrt preumazan, da le nese in ponižuje kristjane.

Slovenskih izselnikov je okrog 120 tisoč. Če izvzamemo izseljevanje v domače kraje in bližnja mesta: Trst, Ljubljano, pride v prvi vrsti kot naselbina v poštev Severna Amerika, kjer je zdaj okrog 100.000 Slovencev, in Egipt, kjer jih je do 5300. Za nove izseljence so v Ameriki zdaj pasje razmere, zato ni nikomur svetovati, da bi hodil tja na novo. V Uniji se naši rojaki precej gibljejo. Za božjo službo je dokaj dobro preskrbljeno, ker je tam nekaj slovenskih duševnih pastirjev, izhaja tam pet slovenskih časnikov, precej narodnih društev in v zadnjem času snujejo celo denarne zavode. Nekateri dvomijo nad bodočnostjo slovenske kolonije v Uniji. Potujčujejo se Italijani, Nemci, Francozi, pa bi se ne mehkočutni Slovenci! Gotovo je, da se rod ne poangleži, dokler je kaj naraščaja iz stare domovine, ki prinese starejšim domovinskih spominov in tradicij.

Druga precej velika slovenska naselbina je v Aleksandriji v Egiptu. Iz Avstrije je tam izseljencev okrog 8000 in izmed teh je 5300 Slovencev. Večino med temi imajo seveda služkinje, ki so se naselile zlasti iz Goriškega in Tržaškega. Med vsemi služkinjami, ki prihajajo v obilnem številu posebno iz Grškega in Italije, uživajo naša dekleta največ ugleda, ker so pridne, razumne, zveste in natančne. V Aleksandriji je zavod za brezposelna in bolna dekleta. Imenuje se »Azil Franca Jožefa«. Bil je sezidan ob 50-letnici našega cesarja. Kdor hoče biti član, plača 1 krono na mesec, podpornik pa 12 kron. Večino v tem zavodu imajo Slovenke. Društveno življenje je dobro razvito. Slovenci imajo svoje društvo »Slov. palma ob Nilu«. Tudi za službo božjo je preskrbljeno.

Vpoštevati nam je še naselbine v mestih, in to sta dve večji v Gradcu in na Dunaju. Splošnemu izseljevanju v mesta se tudi naš narod ni mogel odtegniti. Izseljevanje je bilo precej mnogoštevilno, občutil ga je zlasti kmetski stan. Avstrija je štela leta 1890. 24 milijonov vsega prebivalstva. Med temi je bilo 14 milijonov kmetov. Leta 1900. je bilo 26 milijonov prebivalcev, med temi le 13.700.000 kmetskega prebivalstva. Kmeti so torej nazadovali, dočim je obrtniški stan napredoval. Leta 1890. je ta štel 4 milijone, leta 1900. pa 7 milijonov. Trije milijoni so se rekrutirali večinoma iz kmetskega ljudstva. Vzemimo drug vzgled! Dunaj je štel leta 1890. 1.364.000 prebivalcev. Med temi je bilo le 476.000 pristnih Dunajčanov, drugi so bili naselniki. Praga je štela 182.000 prebivalcev, domačinov je bilo le 46.000, Trst je štel 157.000 ljudi, domačinov je bilo le 71.000, Gradec je štel 112 tisoč ljudi, domačinov je bilo le 24.000. — Gradec je ena izmed največjih slovenskih naselbin. Pravijo, da biva tam do 30 tisoč Slovencev. In koliko jih je v okolici,

nihče ne vé. Uradna statistika jih je našla seveda le 2000. Delavcev in obrtnikov je dve tretjini Slovencev. Seveda so nezavedni in se boje govoriti slovenski radi uradništva, ki je strastno nacionalno. Večina delavcev je socialnih demokratov. Da, voditelji in agitatorje dobiva graška socialna demokracija iz slovenskih vrst. Seveda postanejo strupeni sovražniki vsega, kar je slovensko. Tudi kuharice so skoro izključno Slovenke. Precej je tudi uradništva, profesorjev, magistratnih, sodnijskih, davčnih uradnikov in par duhovnikov. Slovenskih akademikov je do 150 in imajo tri društva: svobodomiselnost »Triglav«, radikalno »Tabor«, katoliško »Zarja«. Tudi »Sokol« je v Gradcu, »Ciril in Metodova akademična in neakademična ter ženska podružnica«, društvo »Naprej«; bivše kršč. delavsko društvo »Domovina« so v zadnjem času na lokav način zasedli svobodomiselnici, vsled tega se je za krščansko misleče delavstvo ustanovilo novo društvo »Kres«. To je živo življenje, bi si kdo mislil, ker je toliko društev. A temu ni tako. Pomisliti je treba, da je večina Slovencev delavcev in obrtnikov, služkinj in kuharic. In ti se zbirajo, kar jih je sploh krščansko in narodno zavednih, v društvu »Kres«, v katero zahajajo tudi katoliški akademiki iz akad. društva »Zarja«. Inteligenca je liberalna in ima svoj omejen krog, za nižje sloje se ne zmeni. Boji se za ljubi kruhek najbrže. Nemci so do skrajnosti nestrpni in ne dovolijo niti dvorane za kako veselico. Zlasti od jesenskih dogodkov je hudo in žalostno. Slovenskega obrtnika Nemci hoj kotirajo, rojaki se malo zmenijo zanj. Vse je mrtvo, nobenega življenja. Slovenci nimajo svojega doma. In tega bi jim bilo kruto potreba. Dobi se nekaj slovenskih posestnikov v Gradcu, ki imajo po tri hiše, a ti so mrtvi in skrbijo le za svoj žep. Največje hudo pa je, da Slovenci nimajo svoje službe božje. Koliko se je trudilo za to društvo »Domovina« prej, sedaj pa društvo »Kres« in z njim vred »Zarja«. Vse je bilo bob ob steno. Graški škof je nacionalen, boji se socialnih demokratov in liberalcev. Slovenski delavec pa po celo leto ne posluša pridige, ker je ne razume. Tako počasi podivja in se izpridi.

Bolje se godi Slovencem na Dunaju. Tam je okrog 5000 naših rojakov, ki imajo mogočno zaslobo v bratih Čehih. Nižje sloje zbira v svoje naročje katoliško izobraževalno društvo »Straža«, ki so jo ustanovili katoliški akademiki iz »Danice« in lepo napreduje. Dunajski Slovenci imajo tudi službo božjo v domačem jeziku.

Naj omenim med manjšimi naselbinami še ono na Westfalskem, kjer imajo menda slovensko službo božjo. Tam so sami delavci. Ali pogosto vlada med njimi surovost. Nemci mislijo, da so vsi Slovenci taki. Tak človek ne pomisli, da s svojo surovostjo škodi vsemu narodu. Če pride iz tujine, navadno govori nemški, ker je »nobel«. Ne zaveda se, da je naš jezik toliko vreden kot nemški. »Kdor zaničuje se sam, podlaga je tujčevi peti«, je rekel pesnik. To velja v narodnem in stanov-

skem oziru. Zato je najsrčnejša želja vsakega poštenega Slovenca, da bi naše rojake spremljale v tujino vse lepe lastnosti, ki jih ima naš narod — narod krepak, narod — poštnjak, ki svet ga še okužil ni, ki svet ga omehkužil ni! To se zgodi, če bo izpeljana organizacija po vsej Sloveniji v narodnem in krščanskem duhu in bi izseljenca takorekoč dala iz svojih rok v naselbinsko organizacijo, ki zasleduje iste cilje in težnje.

Francoska revolucija in njen pomen v zgodovini Evrope.

Marsikdo je že kaj več čul o francoski revoluciji, o umoru francoskega kralja Ludovika XVI. Ta ali oni mož slovenske korenine se bo spomnil, da je v svojih mladih letih z zanimanjem poslušal svojega očeta ali deda, ko je ta pripovedoval o silnem francoskem cesarju Napoleonu, o francoskih vojskah itd. Slovenci na Kranjskem, Koroškem in Primorskem smo imeli priliko od bližje spoznati francoske rdečehlačnike, saj so ti skoro štiri leta gospodovali pri nas. Od leta 1809 do 1813 je zapovedoval nad nami mogočni Napoleon. Ni dolgo trajala ta francoska vlada pri nas, a pustila je le sledove v našem narodu, ki še danes niso izginili.

Ker bo drugo leto minilo sto let, kar so se Francozi polastili naših slovenskih krajev, bo dobro, da se tudi »Domoljub« spominja nekoliko one dobe, ki je bila le posledica velikega preobrata, ki se je izvršil na Francoskem in ki je dal splošni zgodovini Evrope krvav pečat.

Francoska država je nekaj manjša od naše Avstro-Ogrske, v evropski politiki pa igra vsekako večjo vlogo kot pa mi. Danes je Francija republika. Nima kralja ali cesarja kot druge države. Nekoč ni bilo tako. Tudi Francozi so imeli kralje, imenitne in slavne kralje, ali krvavi dogodki osemnajstega stoletja in kasneje so razdrli kraljevski prestol, katerega so Francozi črtili, odkar so sedeli na njem slabi vladarji, ki so si nakopali jezo ljudstva.

Francoska leži na zahodni strani Avstrije, Nemčije in Italije. Francoski jezik spada v isto jezikovno skupino, kamor se prišteva italijanščina in španščina. Vseh Francozov v Evropi je nad 45 milijonov. Čuje se pa veliko francoščine v Aziji, Afriki in Ameriki. Velika gospoda vseh narodov si je izbrala francoski jezik za svojega pri medsebojnem občevarju.

Od leta 1000 pa do 1600 približno so vladali na Francoskem dobri kralji iz rodbin Kapet, Valoá, Burbón. Ker niso bili veliki plemenitaši nikoli zadovoljni s svojimi pravicami, so se kralji začeli polagoma opirati na nižje sloje, na meščane in deloma tudi kmete, katerim so skušali izboljševati položaj in jih vsaj deloma oprostiti prevelikega bremena, ki so ga jim

nalagali velikaši. Tako se je moglo dvigniti poljedelstvo, trgovina in obrt. Davki, ki so jih plačevali le nižji stanovi, so bili pač veliki, ali kralji so svojim podložnikom zopet drugje pomagali na noge.

Kot zaščitniki katoliške cerkve so francoski kralji tudi za časa najhujšega verskega novotarjenja zvesto stali na papeževi strani. Kljub temu pa notranje življenje na Francoskem nikakor ni bilo mirno. S svojimi sosedi, Angleži, so se morali Francozi hudo bojevati. Več kot sto let sta ta dva naroda tekmovala, kdo bo gospod francoske zemlje. Angleži so imeli lep kos Francoske v rokah, a so ga morali konečno pustiti, ko je mlada deklica Ivana d'Ark, znana pod imenom »Devica Orleanska«, zanetila med Francozi ogenj domovinske ljubezni, da so kot en mož nastopili proti tujcu Angležu.

A tudi verske homatije XVI. stoletja so stale Francoze mnogo krvi. Pristaši nove vere protestantovske so se imenovali hugenoti in so imeli zaslobo zlasti pri olikancih. Slabotni in nesamostni kralj Karol IX. se je že začel nagibati na hugenotsko stran, kar da njegova mati Katarina Medičejska, ki se je bala, da ne bi izgubila svojega vpliva na s.n.a, če bi se on vdal hugenotom, v noči na sv. Jerneja pomoriti vse protestantovske hugenote. Nastalo je grozno klanje. V samem Parizu so umorili 30.000 tisoč ljudi v eni noči. Da je to prekvanje krvi silno razburilo druge novoverce po deželi, lahko razumemo. Sila je rodila silo in tako je završala dolgotrajna domača vojna. Šele po več letih je popolnoma zmagala katoliška stranka.

Pa tudi druge vojske so zahtevale od Francije mnogo žrtev. Posedstva v Italiji in Belgiji so bila vedno kamen spodtike in prehajala iz rok v roke. Vsak francoski kralj je hotel obdržati te dežele po Italijanskem v svoji oblasti, najsi tudi za ceno krvi.

Da bi si utrdili ugled države, so si francoski kralji postavili za cilj, kolikor mogoče škodovati avstrijskim vladarjem, ki so jim bili najbolj na poti. Potrošili so velikanske svote denarja, prelivali potoke krvi, da bi le zadali rane naši vladarski rodbini, ki je vladala tudi na Španskem.

Čim bolj pa je rastla moč francoskih kraljev na zunaj, tem bolj so jo hoteli utrditi ti tudi na znotraj, nasproti svojim podanikom. Od leta 1600 sem so združili kralji polagoma vso oblast v svoji roki. Ozirali se tudi niso več na želje generalnih stanov države, to je na visoko duhovščino, plemstvo in na meščane.

Zlasti za vladanja Ludovika XIV. od leta 1643 do 1715 je ljudstvo izgubilo vso oblast in pravico sodelovanja pri postavo-dajalstvu, bodisi v parlamentu, v provincijalnih zborih, ali pa v občinah samih. Ta ponosni kralj se je zavedel moči Francije, ki je bila takrat prva država na svetu. Nastopal je vedno najsijajnejše. Na njegovem dvoru je bila zbrana vsa učenost, lepota, umetnost in dragocenost sveta. To dvorno gospodarstvo in pa vedne vojske, ki jih je vodil Ludovik XIV. zdaj na Španskem, potem zopet na Nizozemskem, Nemškem itd., je stalo neizmerno denarja.

Ob njegovi smrti je Francoska imela pač dobro izvežbano vojaštvo in uradništvo, ali državni dolg je narastel na ogromno svoto dveh tisoč milijonov, in vsakoletni proračun je kazal stalen primanjkljaj. Ljudska nejevolja se je večala.

Njegov naslednik Ludovik XV. je pač dovolil več svobode v političnem oziru, ali ta je prinesla kralju le novega sovraštva. Ljudstvo, ki se je zbudilo iz duševne sužnosti, je porabilo to priliko, in dalo čitno izraz svoji nejevolji proti kralju in cerkvi.

Marsikdo se bo vprašal, kaj da je bila cerkev kriva občnega sovraštva Francozov proti vladni in sebi sami. Pozabiti ne smemo, da je Ludovik XIV. tlačil ljudstvo tudi v cerkvenem oziru. Na njegovem dvoru se je šopirila visoka duhovščina, ki se je pač, ne meneč se za svoj stan, udinjala pri vladni, ki je stiskala in drla ljudi. Tudi postopanje proti hugenotom niso mogli pozabiti mnogoštevilni prosvitljeni duhovi, ki so skrivaj gojili maščevanje proti dvoru.

Tudi Ludovik XV. je iskal favorik na bojnem polju in se zapletel v vojsko z Avstrijo. Trudna od dolgotrajnega bojevanja je Francoska sklenila mir. Toda odškodnina je bila le mala, čeravno so Francozi žrtvovali tisoč in sto milijonov, najboljše čete in orožje.

Glasovi nejevolje so postajali čedalje glasnejši. Vsevprek se je spoznala potreba po preureditvi razmer pri vladni. Ali kje začeti? Na kraljevem dvoru je vladala nepravdnost. Službe so se oddajale le ljubljencem. Velikanske svote denarja so se porabile za dvorne zabave, kjer so dvorjani preganjali čas z ženskami. Junaštvo generalov, častnikov in vojakov je ginilo, ker so se le-ti udajali brezdelju. To je bilo tudi vzrok, da so se množili porazi Francozov na bojnem polju.

Nastopili so prosvitljeni možje, ki so pa zajedno črtili povelj dvora tudi cerkev. Voltér in Rusó sta v svojih spisih neusmiljeno bičala francoske razmere, se norčevala iz vlade, cerkve ter izpodkopavala vsak ugled in veljavo države. Našla sta kmalu dosti mladih pisateljev, ki so šli za njima.

Ko je Ludovik XV. leta 1774 umrl, so že tisočeri letaki govorili o revoluciji. Le z največjo težavo so takrat še zadušili izbruh ljudske jeze, ali ne za dolgo. Sovraštvo v srcih Francozov do take vlade je tlelo naprej in čakalo trenutka, ki vrže bakljo, da se vžge grozen požar.

II.

S tem smo v kratkih potezih naslikali zgodovino Francoske in očrtali glavne vzroke, vsled katerih se je v francoskem narodu začela vzbujati nejevolja do kralja in njegove vlade. Sedaj pa hočemo pričeti z dogodki, ki so takoj po smrti kralja Ludovika XV. bruhnili na dan in pripeljali do čitne vstaje proti kralju.

Novi kralj Ludovik XVI. je zopet sklical parlament in se lotil težke naloge, kako predrugačiti slabe razmere. Najprej je bilo treba urediti zavoženo denarno vprašanje. Jasno je bilo vsakomur, da vsa državna bremena ne smejo ležati le na ra-

mah nižjih stanov, temveč da se morata tudi plemstvo in visoka duhovščina obdavčiti. Finančni minister Turgó je hotel tudi to stvar uresničiti, ali zakrknjeni dvorjani so te načrte onemogočili in prisilili kralja, da je svojega ministra odpustil. Državno gospodarstvo je bilo še bolj zmedeno in ker je vojska z Angleško požrla zopet veliko milijonov, je sta država pred polomom.

Vse je zahtevalo takojšnjega vpoklicanja generalnih stanov (duhovščine, plemstva in meščanov), ki so se maja meseca leta 1789 res sešli v Versalju, tri ure od Pariza. Ali kmalu je prišlo meščanstvo navskriž s kraljem in plemstvom ter se samovlastno oklicalo za narodno skupščino.

Ta nova narodna skupščina je dobila kmalu zaslonbo v francoskem narodu. Nepremišljeno vedenje kraljevo je imelo kmalu grozne posledice. Ko se je čulo, da zbira kralj vojaštvo proti narodni skupščini, je razjarjena pariška druhal napadla julija 1789 pariški grad, ki je bil obenem velika orožarna. Tudi na deželi so se začeli kmetje puntati proti plemičem. Revolucija je začela dvigati svojo glavo in v naslednjih mesecih je krvavo zaplamtel požar.

V časih splošne zmedenosti in brezglavosti se žalibog ne manjka brezvestnih ljudi, katerih edino delo je hujskati množico in jo goniti v ogenj. Tudi pariški hujskaci so se veselili svojega početja, ko je razkačena množica meseca oktobra leta 1789 udrla v kraljevi grad v Versalju in prisilila kralja, da se je preselil v Pariz.

Med tem je skupščina sklepala o novi ustavi. Odpravile so se predpravitve plemstva, odvzela cerkvi vsa posestva in zajamčile državljske pravice na podlagi enakosti in osebne svobode.

Ludovik XVI. je vedel, da ga ta nevarna igra lahko stane glavo, zato se je udal narodni skupščini in hotel poveriti vlado najmočnejši stranki, liberalnim žirondistom, kar so pa radikalni jakobinci preprečili. Položaj kraljev je postal neznošen. Ubežal je junija 1791 sicer srečno iz Pariza, ali na meji so ga prijeli in pešali nazaj. S tem je bila njegova usoda zapечатena. Nesrečni kralj je vedel, kaj ga čaka.

Ko je prisegel na novo ustavo, ki jo je med tem izdelala skupščina, so bile razpisane volitve za novo skupščino, v kateri so pa že dobile radikalne stranke večino, ki so se kmalu sprle s kraljem. Ker radikalna politika ni rodila takoj pričakovanih uspehov, so se v postavodajalni skupščini odločili za vojno z Avstrijo in prisilili kralja, da jo je Avstrijcem napovedal. S tem so si hoteli pridobiti novega ugleda med narodom.

Francoska armada je bila začetkom nesrečna. Ker so krožile vesti, da je kraljeva obitelj v tajnem dogovoru z Avstrijo in Prusijo glede svoje rešitve, je pariška druhal zopet napadla kralja v Versalju in ga zasmehovala. Zelo silovit je bil pa naval na kraljevi grad meseca avgusta 1792, ko so revolucionarci naskočili Versalj in večinoma pomorili kraljevo telesno stra-

žo, ki je branila vladarja do zadnjega moža, dočim mu je narodna garda že prej odpovedala pokorščino in stopila na stran divjačije množice. Ure kralja Ludovika XVI. so bile štete.

Zadnjo pomoč je pričakoval še od skupščine, h kateri se je zatekel, ali ta ga je odstavila in dala zapreti. To se je zgodilo v avgustu leta 1792. Francoska je tako nehala biti kraljestvo. Glavno besede pri vladni sedaj krviželjni hujskaci, med katerimi so se najbolj odlikovali pariški občinski odborniki. Ljudi Danton je začel svoje krvavo roko delstvo in zalezoval vse kraljeve privržence, jih kar trumoma vtikal v ječe in zaporedoma obglavil. Na sredi trga so napravili oder, na katerega so dan za dnevom vlačili od šestdeset do sedemdeset ljudi in jim sekali glave s sekuro, ki se je po svojem izumitelju zvala žiljotina.

Med tem se je sreča zopet obrnila na stran francoske vojske, ki je začela potiskati Avstrijce povsod nazaj. Narodna skupščina je 22. septembra 1792 slovesno oklicala francosko republiko in začela veliko tožbo proti odstavljenemu kralju Ludoviku radi veleizdaje (ker je bil na tistem v zvezi z Avstrijo, proseč pomoč zase in za svojo rodbino).

Cele tri mesece se je vlekl pravda proti Ludoviku. Dasiravno ni imel ta med člani narodne skupščine niti enega prijatelja, so vendar vstajali zagovorniki kraljevi kar zapored in nesrečni kralj je še vedno upal na rešitev. Ali tu napno njegovi neizprosni sovražniki, radikalcji, jakobinci in člani komune (pariški občinski svetniki) zadnje sile. 17. januarja 1793 se je vršilo glasovanje, je-li kralj kriv ali ne in le z enim glasom večine so zmagali oni, ki so bili za smrtno kazen. Čez štiri dni, to je 21. januarja 1793, so izvršili obsodbo in vzele Ludoviku XVI. glavo.

Pretresljivi so bili prizori, ko se je nesrečni kralj poslavljaj od svoje družine, še žalostnejši pa, ko je ta na morišču prosil, naj mu Francozi odpuste in da naj bi bila njegova kri seme, iz katerega naj bi vzrastla srečna in močna Francija. Zadnje besede kraljeve je glušilo bobnanje vojakov in med glasnimi utripljeji francoskih src se je zvalia pod rabljevo sekuro nedolžna glava Ludovikova — — —

Vest o smrti kraljevi je osupnila svet in takoj so se združile Anglija, Španija in Holandska v novo zvezo proti Francoski, ki je zopet izgubila Belgijo. Ti neuspeli so silili republikansko vlado do krepkejšega nastopa na znotraj. Robespier in Danton sta ustanovila sodišča za politične zločine (tribunale), ki naj bi strahovala vse še ostale pristaše kraljestva; ali nekaterim vročerkvnežem se to ni zdelo zadosti ostro in so zaprli 32 žirondistovskih poslancev ter jih seveda obglavili. Tudi kraljico so zaprli, njenega sina pa izročili nekemu surovemu čevljarju, ki je kraljevega sina silovito pretepal in napajal z žganjem, dokler ni revež duševno in telesno potrtn umrl.

(Dalje prihodnjič.)

Dvojno slavlje pri Sv. Gregoriju.

Tekom 8 dni je bil vrh Sv. Gregorija torišče dveh prelepih slovesnosti. Na Veliki Šmaren se je blagoslovila nova zastava Marijine družbe gregorske. K tej slovesnosti so prihiteli Marijine družbe s svojimi zastavami iz sosednjih župnij, iz Lašče, Ribnice, Sodražice, Velikih Poljan in Dolenje vasi. Ganljiv prizor je bil, ko so hiteli od treh strani valovi Marijinih hčerá med slovesno ubranim potrkavanjem na vrh gregorskih višav. Po pozdravu od strani gregorske Marijine družbe podajo se vse družbe na vrt posestnika Franceta Modca, kjer je bil postavljen ljubko prirejen šotor s popolnim ularjem in krasnim kipom Brezmadežne. Ondi je preč. g. kanonik Kržižič blagoslovil zastavo, kumica, pred 14 dnevi poročena vodnica družbe, Marija Grebenc-Adamič, z lepim nagovorom pripne trobojni trak na zastavo. Zastava se dvigne, zvonovi zadone, mogočni streli odmevajo; — bil je veličasten trenotek. Gosp. kanonik stopi na okusno prirejen govorniški oder in v duhovito zamišljenem govoru primerja vojaške boje z bojem, ki ga imajo bojevati hčerke Marijine. V slovesnem sprevedu se prenese nato Najsvetejše iz cerkve v slavnostni šotor in pod milim nebom so odmevale mogočno pete litanije Matere božje v čast Kraljici nebes in zemlje. Po opravljeni službi se je Najsvetejše zopet med petjem in slovesnim potrkavanjem preneslo v cerkev. — Nova zastava je umetno delo gdč. Josipine Repše iz Ljubljane, izvršeno po načrtu slikarja Mateja Trpina, ki je tudi naslikel prav lično in sicer kar na svilo zastave Brezmadežno in sv. Klaro, drugo zavetnico družbe. Okrog podobe Brezmadežne so uvezene lilije, okrog sv. Klare, posebne častivke presv. R. T. se pa vije vinska trta med pšeničnim klasjem. Zastava z vso opremo stane do 1200-kron. Nova zastava bodi Marijini družbi in tudi gregorski župniji vodnica do slavne zmage in večne slave!

Teden pozneje, v nedeljo, dné 22. avgusta, bil je pa Sv. Gregor zopet središče, kamor so od vseh strani hitele neštete množice naših vrljih fantov in vzornih očetov. Bil je mladeniški shod za celo ribniško dekanijo. Komaj odbije ura dve, jamajo se bližati množica za množico peš in na vozovih. Diven je bil prizor, ko so se Dobrepoljci prikazali na vozovih. Cela vrsta jih je bila z zastavami okrašenih voz, na vsakem vozu pa je plapolala velika trobojnica; že od daleč smo spoznali vrle Orle z zastavo. Enako slovesno so se pripeljali Potočanje na štirih vozovih z društveno zastavo. Kot pestri cvet se je odlikovalo izmed množice pevskih in izobraževalno društvo »Glas« iz Sodražice z ličnimi čepicami in krasno zastavo. Ribniški mladeniči so prihiteli z vozom in vlakom, daljne Struge so dale in enem vozu cvet svojih mladeničev, iz bližnjih Lašč prikorakalo je izobraževalno društvo in tudi Škocijan je dal svoje zastopnike. Vrlji Poljanski mladeniči tudi niso hoteli

zaostati, temveč so se navdušeno vstopili v krog vzornih tovarišev. Pod starodavno, mogočno lipo poleg cerkve pozdravi zbrane mladeniče v imenu gregorske občine župan Matevž Oblak s krepkimi besedami, nato pa jih pozdravi domači župnik v imenu župnije in jih pozove, naj se, predno začno zborovati, poklonijo Kralju in Kraljici nebes in zemlje. Zda se prenese Najsvetejše v pripravljen šotor. Baldahin so nosili štirje Orli, drugi Orli pa so tvorili častno stražo ob Najsvetejšem. Ondi na vrtu so se odpele litanije Matere božje in podelil sv. blagoslov in lepi spreved se je vrnil v cerkev. Vse cerkveno petje je mojstrsko oskrbelo sodraško društvo »Glas«. Nato se je s pesmijo »Lepa naša domovina«, ki so jo peči vsi zbori, začelo zborovanje. Predsednik zborovanja je bil državni in deželni poslanec Fr. Jaklič, ki nastopi burno pozdravljen. Po svojem pozdravu in jednatem govoru podeli besedo gospodu stolnemu vikarju Smolnikarju, ki je govoril prav poljudno o ljudski izobrazbi. Za njim nastopi župnik Janez Kalan, ki je govoril navdušeno o ljubezni do domovine in v šaljivem tonu o abstinenca. Ako bi bil morda kdo njegove dovrtipe utegnil smatrati za kako žalitev, naj boče prepričan, da dobri gospod pač ni imel namena koga žaliti, temveč nedolžno pozabavati. Med posameznimi govori sta se vrstila in kosala v lepi pesmi ribniški in sodraški pevski zbor. Naposled nastopijo še iz raznih krajev različni govorniki, ki so za svoje govore želi zaslužene pohvale. Zborovanje zaključile so telovadne vaje dobrepolskega Orla. Vse je občudovalo točnost in izvežbanost vrljih dobrepolskih mladeničev. V najlepšem redu se je vršilo vse zborovanje in po zborovanju so se mladi zborovalci mirno in slovesno kot so prišli, zopet poslovili. — Konečno je pa naša dolžnost, da se gospodoma govornikoma toplo zahvalimo za izborna govora. Francetu Modcu za radovoljno prepustitev svojega krasnega vrta, vrlim gregorskim možem in fantom za olepšanje s slavoški in zastavami, sešebno pa gregorskim mladenkam, ki so vkljub obilnemu delu si pritrgele nočni počitek, da so napletle toliko vencev in tako ljubko ozaljšale slavnostni prostor in šotor za bogoslužje.

Društveni vestnik.

Velik sestanek katoškega narodnega dijaštva

se vrši v Ljubljani dne 30. in 31. avgusta in 1. septembra. Tu se zbere na stotine slovenskega dijaštva, ki spoštuje visoko največjo svetinjo našega naroda — sveto vero, in se ne sramuje ljudstva, iz katerega je izšlo. Že sedaj kot dijaki gredo ti mladi in navdušeni fantje med ljudstvo, da ga poučujejo in izobrazujejo s svojimi predavanji, sodelujejo pri naših društvih in posebno pri naši najdražji organizaciji, pri našem Orlu, ustanavljajo knjižnice in tako

pripravljajo pot za izobraževalna društva tudi tam, kjer jih danes še ni mogoče ustanoviti.

Marsikako zabavljivo in zbadljivo psovko morajo prestati ti mladi gospodje od strani svojih nasprotnikov zaradi svojega verskega prepričanja, toda to jim daje še več poguma in to jim je znamenje, da so na pravi poti. Še ni dolgo, kar je prinesla brezverska »Omladina«, ki je glasilo brezverskih radikalnih dijakov, ostučen članek, v katerem so napadli naše katoliško narodne dijake in jim očitali, da so podkupljeni, da so prisiljeni od svojih staršev, biti v katoliških društvih, ker bi jim ti drugače odrekli vsako podporo in jih smatrali za izgubljene sinove. Trdili so, da so dobili dijaki, ki so bili v svobodomišelnih društvih, od doma pisma, da morajo vstopiti v »klerikalna društva in da so to storili vsled pritiska in strahu, da jim starši ne bi odtegnili svoje podpore. Nato pa so pozvala vsa katoliška dijaška društva (»Danica« na Dunaju, »Zarja« v Gradcu in »Slovenska dijaška zveza«) uredništvo »Omladine« v odprtem pismu v »Slovincu«, naj navede imena dotičnih dijakov, ki so bili na ta način prisiljeni vstopiti v »klerikalna društva«. Tu pa je našim veroljubnim svobodomislecem zmanjkalo sape in naenkrat so utihnili kot grobovi in niso dali prav nobenega odgovora. S svojim napadom so hoteli spraviti katoliško narodno dijaštvo ob ugled pri slovenskem ljudstvu in pri mlajšem dijaštvu, med katerim pridobiva katoliško dijaštvo vedno več tal in vpliva. Da bi jih utegnili javno pozvati na odgovor, na to pa niso mislili — pa so se varali. Sedaj vé vsa slovenska javnost, s kako sramotnimi sredstvi se bore naši brezverski nasprotniki proti vsemu, kar je katoško.

Prihodnji teden pa bo glasno manifestiralo katoliško narodno dijaštvo pred vso slovensko javnostjo za svoja verska in narodna načela. Tu bo združenih na stotine mladih fantov, ki zavzamejo po nekaj letih v javnosti po raznih stanovih odlična mesta in postanejo voditelji slovenskemu ljudstvu. Nasprotniki jih bodo napadali po stari navadi ob tej priliki po svojem liberalnem časopisju, a to naj jim navdušenja prav nič ne manjša — slabo bi bilo, če bi jih tako časopisje hvalilo. Saj je slovensko ljudstvo z vami in ob vaši strani. To naj tudi pokaže te dni, ko se vrši to znamenito zborovanje v Ljubljani v veliki dvorani hotela »Unión«! Naj pri tem zborovanju ne manjka zastopnikov vseh stanov našega ljudstva! Zastopniki delavstva in kmečkega stanu so pa prav posebno dobro došli! Pokazimo, da vemo ceniti izobraženstvo, ki hoče uporabljati svojo izobrazbo v prid in napredek preprostega ljudstva! Na prekrasni slavnosti Orlov v Kamniku je pokazalo naše katoliško narodno dijaštvo s svojo številno udeležbo, da hoče hoditi roko v roki z našo kmečko mladino, na tem sestanku pa se bo pokazalo, da slovensko ljudstvo tako mladino ljubi in jej zaupa.

Za košnjo priporočamo najboljše ameriške kosilne stroje MC. CORMICK

kateri so: ne samo po izreku enega samega, nego na Kranjskem že od več sto posestnikov, ki te stroje že več let uporabljajo kot najboljši in za naše kraje najpripravlnejši spoznani. Vsakdo naj se torej sam prepriča in kupi le kosilni stroj **MC. CORMICK**. Opozorjamo posebno na naše nove nože z gostimi zobmi, ki posebno globoko režejo, za nizko in redko travo.

Edina zastopnika za Kranjsko:

2737

Karol Kavšeka nasl. Schneider & VEROVŠEK, Ljubljana, Dunajska cesta 16.

Častna izjava.

Podpisanemu Andreju Trškani, hišnemu posestniku v Ljubljani je bila dne 9. avg. t. l. na železniški staciji izmaknjena žepna denarnica s približno 6 kronami. Pri tej priliki sem jaz opetovano in pred uradnim osebami (stacijskim načelnikom in orožniki) obdolžil g. Josipa Zupančiča, upokoj. železničarja v Ljubljani, Marije Terezije cesta št. 11, da mi je on denarnico ukradel.

Ker za to dolžitev nimam nikakega poudara, jo s tem preklicujem, kot prenatrageno obžalujem in izrekam zahvalo g. Zupančiču, da je proti tej častni izjavi in proti plačilu stroškov tožbo umaknil.

Ljubljana, dne 20. avgusta 1909.

2311

Andrej Trškan.

Nova hiša

v dobrem stanu z vsem gospodarskim orodjem dva vinograda, gozd, posestvo za 12 mir., je **Josip Lešnjak, vas Selska gora, pošta Mirna, Dolenjsko.** 2158

2220

Sprejemem takoj veččega

2-1

= mlekarja =

za svojo mlekarno v Škradu na Hrvaškem. Oženjeni, ki se razumijo tudi na gospodarstvo, imajo prednost. Reflektantje naj se zglase v pisarni **Jos. Lončariča, Ljubljana, Streliške ulice šte. 27.**

: Suhe gobe :

češminjevo lubje, arniko, lipovo in bezgovo cvetje, sladke koreninice, korenine in perje od beladone in malih noric (lesjaka), jeternik, tršljik, podlessek i. t. d., **kupuje**

V. H. Rohrmann

v Ljubljani sv. Petra cesta št. 28 in v Novem mestu, Ljubljanska cesta št. 37. 2068 1

Izgubil se je pes.

Naj blagovoli naznaniti »upravnistvu Domoljube« proti odškodnini, če kdo ve zanj. 2272 2-1

Ugoden nakup ostankov 25 metrov

perilnega kambrika (tiskovine) temno ali 1910 svetlo pisano: 10-
prve vrste 25 metrov K 12:50 (meter 50 vinarjev)
druge » 25 » » 10- » 40 »

pisano blago za srajce:

25 metrov prve vrste K 14- (meter 56 vinarjev)
25 » druge » » 11:50 » 46 »
25 » slabe » » 7:50 » 30 »
25 » močne bele kotenine K 10, meter 40 vis.
se pošilja vsakemu naročniku proti poštenu povzetju tako dolgo, da ostanki ne poidejo.

Pošiljateljstva trgovina R. Miklauc, Ljubljana — Stritarjeve ulice šte. 5.

Obstoj trdke 40 let.

NAJBOLJŠA IN NAJSIGURNEJŠA PRILIKA ZA ŠTEDENJE!

Denarni promet do 31. decembra 1908
čez 72 milijonov kron.

Lastna glavica K 420.537.92

Stanje vlog dne 31. majnika 1909
čez 20 milijonov kron.

LJUDSKA POSOJILNICA

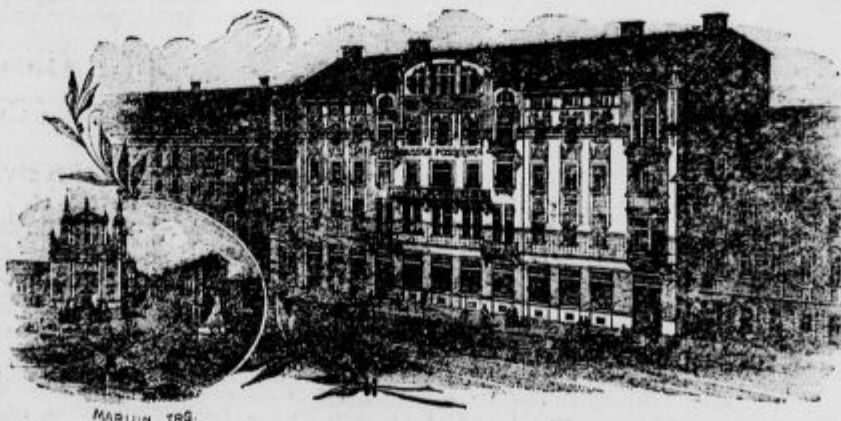
registrovana zadruga z neomejeno zavezo

Miklošičeva cesta šte. 8, prtiličje, v lastni hiši nasproti hotela „Union“ za frančiškansko cerkevijo.

sprejema **hranilne vloge** vsak delavnik od 8. ure zjutraj do 1. ure popoldan ter jih obrestuje po

4 1/2 %

brez kakega odbitka, tako da prejme vložnik od vsakih vloženih **100 kron čistih 4.50 kron na leto.**

MARJIN TRG

Hranilne knjižice se sprejemajo kot gotov denar, ne da bi se njih obrestovanje kaj prekinilo. Za nalaganje po pošti so poštno-hran. položnice na razpolaganje. Sprejema tudi vloge od svojih zadrušnikov na tekoči račun ter daje istim posojila proti vknjižbi z in brez amortizacije, na osebni kredit (proti poroštvu) in zastavi vredn. papirjev. Menjice se najkulant. eskomptirajo.

Dr. Ivan Šušteršič, predsed. **Josip Šiška**, stolni kanonik, podpredsed. Odborniki: **Anton Belec**, posestnik, podjetnik in trgovec v Št. Vidu n. L. **Fran Povše**, vodja, graščak, državni in deželni poslanec. **Anton Kobi**, posestnik in trgovec, Breg p. B. **Karol Kauschegg**, veleposestnik v Ljubljani. **Matija Kolar**, stolni dekan v Ljubljani. **Ivan Kregar**, svetnik trg. in obrt. zbornice in hišni posest. v Ljubljani. **Fran Leskovic**, hišni posestnik in blagajnik »Ljudske posojilnice«. **Ivan Pollak ml.**, tovarnar. **Karol Pollak**, tovarnar in posestnik v Ljubljani. **Gregor Šilbar**, župnik na Rudniku.